

KLYS yttrande över Bildning, utbildning och delaktighet – folkbildningspolitik i en ny tid (SOU 2024:42)

Presentation

KLYS utgör en samlad röst för yrkesverksamma kulturskapare i Sverige. Vi företräder genom våra 14 medlemsorganisationer cirka 30 000 upphovspersoner och utövande konstnärer verksamma inom områdena bild/form, scen/film, musik, litteratur och journalistik. KLYS arbetar för dessa yrkesgruppers gemensamma intressen, vilket bland annat innefattar skol- och utbildningsfrågor, där folkbildningen ingår.

Inledning

Folkbildningen utgör en omistlig del av kulturens ekosystem och är avgörande för att det ska finnas ett levande kulturliv i hela landet. Bland mycket annat fungerar den som arrangör, utbildare, bistår med lokaler och teknik, och bidrar med nätverk och kunskap. Detta är särskilt viktigt utanför storstäderna och på platser där andra kulturinstitutioner saknas. Studieförbunden är även viktiga uppdragsgivare för yrkesverksamma kulturskapare, och både studieförbund och folkhögskolor spelar stor roll i återväxten av desamma.

Den fria och frivilliga folkbildningen är, liksom hela civilsamhället, även viktig för en livskraftig demokrati. Den ger möjlighet för fler att engagera sig i samhällsutvecklingen genom att på olika sätt skapa platser för människor och perspektiv att mötas. Det är väsentligt att folkbildningen befinner sig på armlängds avstånd från politiken.

KLYS är oroad över det tuffa ekonomiska läge som många folkbildningsaktörer befinner sig i. Vi är djupt kritiska till att regeringen i denna redan svåra tid beslutar om en drastisk neddragning av anslagen till studieförbunden, med en tredjedel till 2026. Vi menar att mer medel måste tillskjutas folkbildningen så att verksamheten kan upprätthållas och utvecklas.

Sammanfattning

Nedan följer i korthet KLYS ställningstaganden kring utredningens förslag:

KLYS – EN SAMLAD RÖST FÖR SVERIGES KULTURSKAPARE

Sveriges Författarförbund, Dramatikerförbundet, Journalistförbundet, Läromedelsförfattarna, Konstnärernas Riksorganisation, Svenska Tecknare, Svenska Fotografers Förbund, Föreningen Svenska Tonsättare, SKAP, Federationen Svenska Musiker, Fackförbundet Scen & Film, Sveriges Scenkonstregissörer, Oberoende Filmares Förbund, Unionen – fackklubben vid SR, SVT och UR

- **KLYS tillstyrker** förslaget om att självförvaltningsmodellen ska behållas. Det främsta skälet till detta är att det är det bästa sättet att upprätthålla armlängds avstånd mellan politiken och folkbildningen.
- **KLYS tillstyrker** utredningens förslag om en ny målstruktur.
- KLYS är i stort positiv till utredningens förslag om ett nytt övergripande mål för folkbildningspolitiken. Vi saknar dock en tydlig koppling till folkbildningens avgörande roll i arbetet med att stärka och utveckla demokratin, och ser gärna att målet kompletteras med en formulering som tydligare knyter an till detta.
- KLYS menar att sättet som de föreslagna delmålen är formulerade riskerar att bidra till ett ökat fokus på kvantitet på bekostnad av kvaliteten i verksamheten.
- **KLYS tillstyrker** utredningens förslag om formulering för delmål två.
- **KLYS tillstyrker** förslaget om ett syfte med statsbidraget till folkbildningen som innebär att medel säkras för att upprätthålla folkbildningens infrastruktur i hela landet.
- **KLYS avstyrker** utredningens förslag om att redovisning av samverkansparter ska ställas som krav för att erhålla statsbidrag.
- **KLYS avstyrker** utredningens förslag om att de medel som utredningen föreslår ska tillföras myndigheter ska finansieras från anslag 14:1 och 14:2 under utgiftsområde 17.

9.3.5 Svårt ekonomiskt läge för många folkbildningsaktörer

De senaste årens kostnadsökningar som drabbat hela samhället har även påverkat folkbildningens aktörer. Likt andra delar av kulturlivet drabbades folkbildningen dessutom hårt av pandemin och verksamheten har ännu inte återhämtat sig till de tidigare nivåerna. I denna redan svåra tid har regeringen fattat beslut om en drastisk neddragning av de statliga anslagen till studieförbunden, som föreslås minska med en tredjedel till 2026. Sammantaget skapar detta ett svårt ekonomiskt läge, och det blir svårare för studieförbunden att upprätthålla en fungerande verksamhet runt om i landet. Vi ser redan att studieförbund har lagt ned sin verksamhet då den inte har kunnat upprätthållas i hela landet, vilket är ett krav för att erhålla statsbidrag. KLYS vill i detta sammanhang belysa att även folkhögskolorna är pressade ekonomiskt, om dock inte i samma utsträckning som studieförbunden. KLYS ser med oro på utvecklingen och menar att det måste tillskjutas mer medel.

10.2.1 Folkbildningens särskilda betydelse för kultur

KLYS instämmer i utredningens beskrivning om att ”folkbildningens struktur är avgörande för svenskt kulturliv och människors möjlighet att aktivt ta del av och skapa kultur” (s. 248). KLYS kan inte nog understryka hur viktig folkbildningen är för att det ska finnas ett levande kulturliv i hela landet. Den fungerar som arrangör, utbildare, bistår med lokaler och teknik, och bidrar med nätverk och kunskap. Detta är särskilt viktigt utanför storstäderna och på platser där andra kulturinstitutioner saknas. Studieförbunden är även viktiga uppdragsgivare för yrkesverksamma kulturskapare. Det gäller framför allt kulturskaparnas kärnverksamhet, det konstnärliga arbetet, men både studieförbund och folkhögskolor fungerar också som uppdragsgivare för pedagogisk

verksamhet, det vill säga att kulturskapare tar uppdrag som exempelvis studiecirkelledare eller lärare på folkhögskola.

Vidare har folkbildningen en viktig roll i återväxten av yrkesverksamma kulturskapare. Studieförbunden tillhandahåller infrastruktur och nätverk, som exempelvis replokaler, ateljéer och verkstäder. Folkhögskolorna utbildar nästa generations yrkesverksamma kulturskapare genom att erbjuda konstnärliga utbildningar. De är avgörande inom samtliga konstområden, men fyller delvis olika funktion beroende på hur utbildningskedjan ser ut i övrigt. Inom vissa konstområden är de direkt yrkesförberedande, medan de inom andra ofta fungerar som en länk mellan gymnasiernas estetiska program och de konstnärliga högskolorna.

Folkbildningens betydelse för musikutbildningar

KLYS välkomnar utredningens förslag om att en särskild utredning bör tillsättas för att se över förutsättningarna för folkbildningens musikutbildningar och hur olika delar av utbildningskedjan kan understödja varandra. Här vill KLYS belysa att det finns andra konstområden, såsom bild, form, fotografi, scen, film och ord, där folkbildningens utbildningar spelar en viktig roll för återväxten av yrkesverksamma kulturskapare, och att det vore värdefullt att även utreda förutsättningarna för dessa.

Folkbildningen skapar möjligheter för kulturutövare i hela landet

KLYS instämmer i utredningens beskrivning av folkbildningens avgörande betydelse för ett levande kulturliv i hela landet. Den infrastruktur som folkbildningen skapar, ofta i samarbete med andra aktörer från exempelvis civilsamhället, är nödvändig både för att det ska vara möjligt att arbeta och försörja sig som kulturskapare i hela landet, och för att det i hela landet ska vara möjligt att ta del av en mångfald av konst och kultur av hög kvalitet.

11.2.2 Fler måste nås, det behövs både bredd och fördjupning

KLYS delar utredningens uppfattning om vikten av att folkbildningen når många människor och att folkbildningens aktörer ska arbeta aktivt för att bredda deltagandet i sina verksamheter. Det är KLYS bild att ett sådant arbete redan pågår inom stora delar av folkbildningen. Arbetet med att bredda deltagandet, vare sig det rör sig om folkbildning, kulturliv, högre utbildning, eller något annat område, är mycket viktigt och ett uppdrag som tar stora resurser i anspråk. För att ytterligare stärka arbetet för breddat deltagande till folkbildningen krävs därför ökade medel.

12.3.1 Förslag på ny målstruktur för folkbildningspolitiken

KLYS tillstyrker utredningens förslag om en ny målstruktur. KLYS menar att utredningen är tydlig med att förslaget om en ny målstruktur gäller statens mål med folkbildningspolitiken och att det är upp till folkbildningens aktörer att besluta om egna mål för sina verksamheter, vilket vi menar är positivt. Denna distinktion är viktig att fortsatt tydliggöra i arbetet framåt.

12.3.2 Förslag på nytt övergripande mål för folkbildningspolitiken

KLYS är i stort positiv till utredningens förslag om ett nytt övergripande mål för folkbildningspolitiken. Vi saknar dock en tydlig koppling till folkbildningens avgörande roll i arbetet med att stärka och utveckla demokratin, och ser gärna att målet kompletteras med en formulering som tydligare knyter an till detta.

12.3.3 Förslag på nya delmål för folkbildningspolitiken

Samtliga förslag till nya delmål syftar på ett eller annat sätt till att folkbildningen ska nå fler människor med sin verksamhet. KLYS håller med utredningen om att det är viktigt att deltagandet i folkbildningen ökar och breddas, men menar att sättet som de föreslagna målen är formulerade riskerar att bidra till ett ökat fokus på kvantitet på bekostnad av kvaliteten i verksamheten. Vidare vill KLYS påpeka att arbetet för att bredda deltagandet är ett stort och viktigt uppdrag som kräver mycket resurser. För att det ska vara möjligt att uppfylla målen krävs att folkbildningens aktörer har en fungerande ekonomi.

KLYS vill belysa att frågan om att stärka och utveckla demokratin, som är framträdande i statens nuvarande syften med folkbildningspolitiken, inte finns kvar i utredningens förslag om nya delmål. KLYS menar att delmålen bör kompletteras med en formulering om folkbildningens avgörande roll i arbetet med att stärka och utveckla demokratin.

Delmål 2. Att fler människor intresserar sig för kulturell utbildning och bildning samt att delaktigheten i kulturlivet ökar och breddas

KLYS tillstyrker utredningens förslag om formulering för delmål två.

12.3.4 Förslag på nytt syfte med statsbidraget till folkbildningen

KLYS tillstyrker förslaget om ett syfte med statsbidraget till folkbildningen som innebär att medel säkras för att upprätthålla folkbildningens infrastruktur i hela landet. Här vill KLYS belysa de stora nedskärningarna i statens anslag till studieförbunden som regeringen har fattat beslut om och som direkt motverkar detta syfte.

14.3 Utredningen föreslår att självförvaltningsmodellen behålls

KLYS tillstyrker förslaget om att självförvaltningsmodellen ska behållas. Det främsta skälet till detta är att det är det bästa sättet att upprätthålla armlängds avstånd mellan politiken och folkbildningen.

16.5.1 Öppen redovisning av samverkan med andra

KLYS avstyrker utredningens förslag om att redovisning av samverkansparter ska ställas som krav för att erhålla statsbidrag. Det finns flera skäl för detta. Förslaget innebär att det i praktiken skulle skapas ett nationellt register över studieförbundens samverkansparter, vilket i vissa fall kan vara direkt olämpligt. Därtill är förslaget mycket administrativt betungande och KLYS har svårt att se att det är ändamålsenligt. KLYS delar utredningens uppfattning om att folkbildningens aktörer bör vara transparenta med vilka de samverkar med, men att detta kan hanteras på bättre och mer effektiva sätt.

Vi vill i det här avsnittet vidare hänvisa till de remissyttranden som lämnats av Studieförbunden i samverkan samt Folkbildningsrådet.

20.17 Finansiering av utredningens förslag

KLYS avstyrker utredningens förslag om att de medel som utredningen föreslår ska tillföras myndigheter ska finansieras från anslag 14:1 och 14:2 under utgiftsområde 17.

För KLYS,

Mårten Sandén
Ordförande